

THEMA

WOORDWIJS

De Schrift over de schepping

H.M. Ohmann

Inleiding

In twee artikelen mag ik drie aspecten voor u behandelen van het thema 'De Schrift over de schepping'. Het eerste artikel hebt u hier voor u, in de rubriek WOORDWIJS. Hierin stellen we aan de orde: *Hoe spreekt de Schrift over de schepping?* We bekijken met name enkele psalmen.

Vervolgens gaan we in het tweede artikel onder VERKENNING de beide andere aspecten na: *Gods schepping en regering van de wereld ontnemt de mens elke verontschuldiging* (NGB art. 2) en: *Het boek van de schepping is voor ieder mens te lezen. Hoe kunnen we dit gebruiken bij evangelisatie?*

Over deze drie punten willen we successievelijk graag wat zeggen.

Hoe spreekt de Schrift over de schepping?

Onder de psalmen die worden vermeld, treffen we aan de Psalmen 8 en 19 en 33 en 104 en 148. Liederen die ook wel als 'natuurpsalmen' worden aangeduid. Ieder weet wat wordt bedoeld en hun aantal zou nog kunnen worden uitgebreid (met Psalm 29, 93 of 147). Natuurpsalmen. De eerste vraag die we opwerpen, is: klopt die term wel? Nee, dit is geen kwestie zoals je kunt verwachten van een pietluttig theoloog, die er behagen in scheidt ergens een vinger achter te haken. Wat mij bezighoudt, is in de eerste plaats de kwestie: wat zijn psalmen eigenlijk?

Psalmen - Hebreeuws: *tehilliem* - zijn letterlijk vertaald: *lofliederen*. Dat slaat op alle psalmen. Van het loflied via het danklied tot het klaaglied en het smeekgebed toe. Hoe somber de laatste ook gestemd kunnen zijn, de strekking is altijd: de grootheid van de God tot Wie de psalmist zich lovend, dankend, klagend of smekend richt. De zanger richt zich tot *Hem* en tot geen ander. Het is JAHWE, de HERE, die wordt betrokken in onze vreugde, in onze nood en ellende. De bidder laat goed merken: wij hebben *U* nodig. Helpt *U* ons als het *U* belieft.

We gaan verder: wil de HERE die lof met iemand of iets anders delen? Antwoord: nee. Dat is duidelijk voor wie God kent.

De HERE spreekt zelf

Uit zijn Woord. Dat moet erbij. Want wij voor ons zijn in ieder geval zeker dat Hij zich *daar* openbaart. Het geopenbaarde Woord is voor de gelovigen *het aanknopingspunt*. Neem het Woord weg en wij - ja wij, kerkmensen - weten van God niets zinnigs meer te zeggen. Dan staan we met de mond vol tanden.

Goed. Maar als het zo is, kan dan de natuur nog een rol spelen? En, indien ja, hoe dan? Wat voor functie krijgt dan die natuur? Dan hoeven wij niet in gepeins te verzinken om iets te bedenken en naar eigen inzicht de natuur bij het openbaringsproces een rol toe te kennen: ik had mij dat zo of zo voorgesteld. Nee. De HERE zelf moet ons dat vertellen in zijn Woord. Weer: dat Woord! En derhalve gaan we er nauwkeurig op letten hoe in die zogenaamde 'natuurpsalmen' de natuur verschijnt.

Nu wordt het interessant. Niet alleen voor ons verstand dat een belangwekkend punt 'bij de kop heeft', maar ook voor ons leven dat met behulp van de 'natuur' houvast kan krijgen aan de God van het Woord. Het is ook existentieel, zeggen we vandaag.

Uit bovengenoemde psalmen blijkt dat de HERE gebruik maakt van de natuur of natuurverschijnselen in zijn openbaring aan Israël; of zijn geschiedenis met Israël. Want die twee, JAHWE en zijn volk Israël, hebben een geregelde omgang met elkaar, die is vastgelegd in een verbond. Zoals te verwachten is bij een echt verbond, komt ook de andere partner - het volk - aan het woord. Uitvoerige gedeelten van zijn respons zijn opgenomen en bewaard in dat Woord. En worden met zijn gezag bekleed. Hetzij normatief, als het strookt met Gods wil. En anders slechts 'historisch', als mensenuitlatingen daartegen indruisen en dus afkeurenswaardig zijn, maar wel door ons moeten geweten. In Gods Woord kan het het lijden dat de vijand aan het woord komt. Ook dat is de kracht van dat Woord. God is voor die vijanden niet bang en hoeft wat zij zeggen, niet angstvallig te verdoezelen.

De grote daden Gods

Terug naar de natuurpsalmen. Daarin beluisteren we de lof op God. Wie zingen zijn lof? De Israëliëten, zijn volk. In welk verband doen zij dat? In het raam van zijn grote daden. Tot in het Nieuwe Testament toe hoor je het Israël van de

Pinksterdag spreken van de *magnalia Dei* (Hand. 2:11).

U ziet: het (ware) Israël van het Nieuwe Verbond is door dat van het Oude op een spoor gezet: dat van de grote daden Gods.

Al die keren heeft Israël zijn God aan het werk gezien. Nota bene. Het is niet de natuur 'an sich', maar naar een bepaald aspect, die in het licht wordt gesteld. De natuur, zoals deze bij die gelegenheid door de HERE kan worden gebruikt voor het doel dat zij dienen mag. Vooruitlopend op wat nog komen gaat, willen we stellen dat wij beter van *creatuur* in plaats van natuur kunnen spreken. Iemand zal opmerken dat dat op hetzelfde neerkomt. Maar voor wie met de Bijbel omgaat, is de benoeming van iets geen bijzaak! Het woord 'creatuur' vertelt ons dat God ook toen en daar creatief, als *Creator*, aan het werk is geweest. Of het nu scheppingswerken of verlossingswerken of vernieuwingswerken zijn, in alles herkent de toeschouwer de ene hand van de ene God.

Psalmen nader bekeken

En laten we nu de betreffende psalmen eens nader bekijken. Een sceptische of kritische persoon - erg negatief ingesteld - zou zo langs zijn neus weg kunnen opmerken: 'Mooie God, die daar in bijvoorbeeld Psalm 29 aan het woord komt. Noem dat maar zich van de natuur bedienen. Je kunt net zo goed zeggen: de natuur op de kop zetten of in de war sturen. Donder en bliksem, een bevende aarde en bomen die afknappen als lucifershoutjes en dieren in doodsangst. Als er al verwarring op aarde is, maakt Hij die alleen nog maar groter. Vreselijk!' Zulke schampere opmerkingen laten zich denken. Wie zich daarin vastbijt, zal niet gemakkelijk te overtuigen en voor het christelijk geloof te winnen zijn.

Daarom moeten we niet bij die ene psalm blijven staan, maar dieper afdalen of hoger opklimmen en meer psalmen in ogenschouw nemen. We beginnen bij Psalm 8. Geen dreunende donder of flitsende bliksem. 'Geen wanklank wordt gehoord'. Is dat zo? Waarom worden dan in vers 3 'de vijand en de wraakgierige' vermeld, die tegenstanders die zullen verstommen? 't Staat er toch maar, in deze psalm die je met ontzag voor Gods hemelse majesteit vervult en van begin tot einde vrede ademt. De psalm grijpt heel hoog, zo hoog als het maar kan: aarde, hemel, maan, sterren; het onoverzienbaar wijde heelal. Niemand kan interrumpen: is dit nog wel de lof op GOD? In een psalm die begint met: 'O HERE, onze Here, hoe heerlijk is uw naam....' Uw naam. Dit lied is niet ontsproten aan het brein van een peinzende geest, een mysticus die al mediterend het aardse achter zich laat en gaandeweg tot hemelse sferen opstijgt. Het verband tussen hemel en aarde door God in den beginne gelegd, wordt vastgehouden. Dat is door en door bijbels. En zo verschijnt de mens in het blikveld. Precies op zijn plaats. Onder die wijde hemelkoepel met de fonkelende sterren zal hij zich klein, o zo klein gevoelen.

Goed! Laat hij zich niets verbeelden. Hij loopt niet rond met een hoge borst. Nee, de verwonderde vraag luidt: 'Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt, en het mensenkind, dat Gij naar hem omziet? Toch hebt Gij hem bijna goddelijk gemaakt, en hem met heerlijkheid en luister gekroond.' Niet de mens zelf zet zich een kroon op het hoofd, dat doet JAHWE, zijn God. En wie is er die daar wat van zeggen durft? Als die er zijn, dan moeten dat de tegenstanders, de vijanden uit vers 3 zijn. Er is dus ook in dit heerlijke gezang al tegenstand. Het lied is in het hart van de dichter opgeweld, die toeven moest op een zondige aarde. Des te groter is onze verwondering. Laat de grote David de dichter zijn, die wist van de ellende en zonde in dit leven alles af. Als hij in de meest letterlijke zin van het woord met heerlijkheid en luister gekroond was, dan heeft hij dit als een grote genade ervaren. Wie nog twijfelt, leze 2 Samuël 23:1-7.

En zo staan we met deze natuur-, pardon scheppingspsalm, midden in dit leven, waar dank zij de genade van de God des levens kleine kinderen en zuigelingen, die hummeltjes, al mogen bijdragen tot Gods lof. Kleine kinderen die zo onder een soldatenlaars worden vertrapt of in razende woede tegen een muur te pletter gegooid. We staan hier midden in Israëls geschiedenis, die zoals in het Oude Testament geopenbaard is, zonder tegenstanders, vijanden, ondenkbaar is. Op alle wegen (waarlangs God zijn volk heeft geleid) komen we ze tegen. Van de dagen van de aartsvaders af. Al kwam het toen nog niet tot open oorlogen.

Andere scheppingspsalmen

Maar laten wij onze weg door de scheppingspsalmen vervolgen. Daar is Psalm 19. Precies als in Psalm 8 slaan we de blik naar boven: 'De hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel verkondigt het werk zijner handen; de dag doet sprake toestromen aan de dag, en de nacht predikt kennis aan de nacht'. We gaan nog even door, zo heeft de psalm ons in de greep: 'Het is geen sprake en het zijn geen woorden, hun stem wordt niet vernomen; toch gaat hun prediking uit over de ganse aarde en hun taal tot aan het einde der wereld....' Dan komt die passage over de zon. Prachtig!

Ja, maar niet het einde. En dan loopt de psalm over in vers 8 in: 'De wet des HEREN is volmaakt, zij verkwikt de ziel...'. In dit deel komt *de mens* met zijn behoeften aan de beurt: ziel; gemis aan verstand; hart; ogen. Daar zie je weer de mens. De hele mens, wie niets menselijks vreemd is. Afdwalingen openlijk. En verborgen. Hij komt er eerlijk voor uit.

Wat een treffelijke omlijsting, met daarin de hemel die hoe hoog en verheven ook maar een creatuur is, en dienstbaar gemaakt aan Gods zorg voor dat menselijk, dat zonder Hem niets kan.

We gaan verder. Psalm 29 hebben we al genoemd. Om alle geweld dat in de natuur wordt getekend. Gods werk. Van wie anders? Is er een inbreker 'van formaat' in de schepping die zoiets kan teweegbrengen? Ja, zeiden de Kanaänieten, onze god Baäl kan dat. En er zijn trekken in de psalm die aan een Kanaänietische hymne op Baäl herinneren.... De Baäl, die we in de geschiedenis van Elia op de Karmel (1 Kon. 18:20-46) nader leren kennen. Maar die als hem een eerlijke kans geboden wordt om te tonen wat Hij kan, verstek laat gaan. Het laat afweten. Nergens is hij. En wie biedt Baäl die kans? Nota bene de profeet Elia namens zijn Heer: de HERE, *JAHWE*. Met zijn eredienst was het toen droevig gesteld. Elia had eerst zijn altaar hersteld. Een veelbetekenend gebaar; nee, daad. In Psalm 29 troont deze God in zijn paleis. En daar zegt ieder: 'kavood'; dat is: ere!

Psalm 33, een echt loflied - begint bij Gods Woord (vers 4) en leidt onze gedachten vanuit dat waarachtige woord - via betrouwbare werken - naar de aarde en dan naar de hemel, dus in precies de omgekeerde richting van de vorige psalmen. Maar of het nu de ene of de andere richting is die door een psalm wordt gevolgd, de lezer wordt steeds weer geconfronteerd met die ene God, die het allemaal op zijn naam heeft staan. Het werk draagt steeds zijn merk. Psalm 33 culmineert dan in Gods Raad, die eeuwig stand houdt. Die alle inwoners der aarde - men denke zich dat in! - omspant, maar die Hij aan wie Hem vrezen, ten goede doet komen.

Psalm 93 zet in met Gods koningschap als een vaststaand feit. 'Uw troon staat vast van oudsher, van eeuwigheid zijt Gij.' Als dat vaststaat - waarborg van een goede regering - dan mogen de stromen hun stem verheffen! Wij lezen dat nu rustig aan onze tafels of voor onszelf, maar toen in februari 1953 bij die stormramp die zuidwest Nederland zo zwaar heeft getroffen, en er predikanten waren die deze psalm tot hun tekst kozen in het aangezicht van de schade die de geweldige baren der zee hadden aangericht, toen waren de verzen 3 en 4 van dit lied een schrikwekkende realiteit.

Tenslotte Psalm 104. Op een andere plaats hebben wij uitvoerig bij dit schriftgedeelte stilgestaan. Weer zijn wij diep onder de indruk van dat ene onmetelijke werkterrein van de ene God, wiens lof oprijst uit de mond van wie Hem vrezen. En eens komt de dag dat alleen die de aarde zullen bewonen. 'De zondaren zullen van de aarde vergaan, en de goddelozen zullen niet meer zijn. Loof de HERE, mijn ziel.'

Prof. drs. H.M. Ohmann te Heerenveen is emeritus-hoogleraar van de TU Kampen.

Tekst noot:

1. Zie: H.M. Ohmann, 'Hoe talrijk zijn Uw werken, o HERE. Gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt.' Toespraak op de Theologische Hogeschooldag van 1989, gehouden rond het thema 'Omgaan met de schepping', in: *Een levendige voorstelling*, verzamelde opstellen voor prof. drs. H.M. Ohmann, Kampen 1993, p. 68v.